

سازمان همکاری شانگهای و دلایل امنیتی آمریکا

دکتر کیومرث یزدان پناه^۱

دکترای جغرافیای سیاسی و مدرس دانشگاه

چکیده

جنگ افغانستان نشان داد که اینک مرکز آمریکا در روابط بین‌الملل به سوی شرق معطوف شده است. ایالات متحده با تجاری که در سال‌های گذشته در خاورمیانه داشته است، اکنون با تغییر مسیر سیاست خارجی خود، سعی کرده تا منافع خود در شرق خاور میانه را نیز تثبیت کند. اما این تغییر مسیر خیلی وقت پیش باید انجام میگرفت. آسیای مرکزی در حال تبدیل شدن به یک مسئله امنیتی منطقه‌ای است و اقدامات روسیه و چین شکل گرفتن مناسبات سیاسی قوی را بین دو کشور رقم زده است. سازمان همکاری شانگهای (SCO) در اصل از پنج کشور آسیای مرکزی و کشورهای آسیایی تشکیل شده است (شانگهای پنج)، و هدف از این اتحاد پیشرفت مناسبات اقتصادی، اجتماعی و روابط سیاسی این پنج کشور بود. هر چند، SCO اغلب به عنوان دروازه‌ای برای منافع گسترده تر چین و روسیه به شمار می‌رود.

واژه های کلیدی: شرق خاورمیانه، شانگهای، امنیت منطقه‌ای، مناسبات سیاسی، دفاع موشکی

مقدمه

گرچه SCO^۲ به طور رسمی برخلاف هیچ قدرت خاصی عمل نمی‌کند اما این سازمان با دلایل گوناگون باعث افزایش نگرانی‌های بین‌المللی شده است. درخواست کشورهایی نظیر ایران، پاکستان و هند برای عضویت در این سازمان نشان می‌دهد که SCO بیش از یک شراکت ساده اقتصادی و سیاسی برای قدرت‌های منطقه می‌باشد. سیاست‌ها و تصویب‌های SCO گاهی اوقات با منافع و نظرات آمریکا مغایرت داشته و باعث میشود رابطه بین ایالات متحده و SCO به روابطی شاید خصمانه و متضاد نگریسته شود. سازمان SCO اغلب اهداف سیاسی آمریکا در مورد متحدانش، اعم از تایوان، دفاع موشکی و ادامه جنگ در افغانستان، را به چالش کشیده است. گرچه این سه مقوله را نمی‌توان دلیلی جامع و کامل برای نگرانی آمریکا دانست، اما همچنان نگرانی‌های آمریکا در مورد SCO توجیه دارد.

توسعه SCO، ایران، پاکستان و هند

در ماه جون سال ۲۰۰۱ سران کشورهای عضو پیمان شانگهای برای نشست سالانه خود دیداری داشتند. این نشست با عنوان عضویت ازبکستان و به رسمیت شناختن سازمان همکاری شانگهای انجام شد. در حالی که دعوت از ازبکستان برای عضویت باعث درخواستن ملاحظات جدی امنیتی و ملاحظات مربوط به انرژی می‌شد، توسعه SCO نیز از

دیدگاه سازمانی از اهمیت بسیار برخوردار بود. (برژینسکی ۱۹۹۹) پس از عضویت کامل ازبکستان، مغولستان، که از ابتدای آغاز به کار این سازمان با پافشاری تمام تمایل به عضویت را اعلام کرده بود، به عنوان اولین کشور ناظر رسمی SCO در سال ۲۰۰۴ انتخاب شد. در سال بعد، ایران، پاکستان و هند نیز به عنوان کشورهای ناظر منصوب شدند. اکنون SCO برای پنج کشور عضو اصلی - چین، روسیه، قزاقستان، گرجستان، تاجیکستان - و ازبکستان، امتیاز عضویت کامل را در نظر گرفته است. مغولستان، ایران، پاکستان و هند نیز به عنوان کشورهای رسمی ناظر در این سازمان نقش بر عهده گرفته‌اند. با منصوبات تازه، SCO دو قدرت هسته‌ای اصلی (چین و روسیه) هند و پاکستان که تحت پیمان منع گسترش سلاح‌های اتمی در نیامده‌اند، و کشور دنبال‌کننده فناوری هسته‌ای (ایران)، را در بر می‌گیرد.

دلایل - آمریکا و امنیت بین‌الملل

با وجود اینکه روسیه و چین تمایلات خود برای داشتن روابط صلح آمیز تجاری و همسایگی خوب را با کشورهای همسایه اعلام کرده‌اند، این دو کشور از SCO به عنوان ابزاری برای تحت تاثیر قراردادن آسیای مرکزی نیز بهره‌برده‌اند. هر دو کشور مدت‌ها در مورد حضور ایالات متحده در منطقه نگرانی‌های خود را ابراز داشته و در این خصوص SCO یک ابزار گسترده برای مقابله با تاثیر آمریکا می‌باشد، این در حالی است که درخواست برای عقب کشیدن نیروهای آمریکا از آسیای مرکزی نشان از تلاش این سازمان برای مقابله با سلطه منطقه ای آمریکا دارد (صادقی، ۱۳۸۸).

تایوان

علاقه بیش از حد چین برای اتحاد پیش از استقلال تایوان، با اتحاد آمریکا و تایوان همراه شد که همین امر باعث شده تهدید امنیت نظامی - سیاسی شدیدی بر علیه چین و متحدانش احساس شود. اگر تنها چین، ایالات متحده آمریکا و تایوان نقش‌آفرینان این صحنه بودند، این امر به موضوعی بی‌نهایت حساس تبدیل می‌شد. اما حمایت گسترده SCO از سیاست چین واحد باعث شده چین برای اقدام علیه تایوان قدرت و توجیه کافی داشته باشد. این حمایت موضوع را بدتر می‌کند و مسائل ژئوپولیتیکی را به عرصه ظهوری پیچیده می‌کشد. رسوایی‌های دو سال پیش چن شویی بیان رئیس جمهور تایوان، باعث شده است وی از لحاظ سیاسی دچار ضعف اساسی شده و این مسئله تاثیر منفی بر رابطه چین و تایوان گذاشته است. چین با الزامی خواندن جدایی شهرت بسیاری را در تایوان برای خود رقم زد که برخی از این شهرت وحشت دارند، بنابراین در تلاش برای فرونشاندن اعتراضات و تجدید قوای خود، او بار دیگر مردم را به جنبش استقلال فرا خواهد خواند. در کتاب منتشر شده از سازمان جیمز تون^۳، ویلی لم^۴ می‌گوید، "رئیس جمهور هو جین تاو (چین) و متحدانش از این می‌ترسند که DDP^۵ (حزب پیش‌رونده دموکراتیک - متحدان چن)، که در دسامبر گذشته شکست سخت و تحقیرکننده‌ای در همه پرس‌و‌پرسی محلی تحمیل شدند، ممکن است سعی کنند تا قدرت از دست رفته خود را بازیابند و این سیاست را تا جایی پیش ببرند که مسئله استقلال قانونی جزیره شدت یابد. چین بارها تایوان را تهدید کرده که در صورتی که این کشور اعلام جدایی از چین را بکند، به این کشور پاسخ

3-Jamestown

4-Willy Lam.

5-Democratic Progressive Party

نظامی خواهد داد. از آنجایی که ایالات متحده و تایوان متحدان سیاسی هستند، اقدام نظامی چین علیه تایوان بر منافع ایالات متحده نیز تاثیرگذار خواهد بود.

ورود به SCO

اعلامیه دوشنبه، بیانیه‌ای که پس از اجلاس سال ۲۰۰۰ توسط گروه شانگهای پنج منتشر شد، ادیباتی دارد که با حمایت رسمی از چین در صدد دفاع از اصل چین واحد و تقویت آن بر آمده است. ایالات متحده، به عنوان متحد تایوان، ممکن است وارد درگیری‌های زیادی با چین و در نتیجه روسیه، قزاقستان، گرجستان، تاجیکستان، هند، پاکستان و ایران شود. هر چند که بسیار بعید است که ایالات متحده و روسیه و هند در صورت حمله چین به تایوان با پکن وارد جنگ شوند. مقیاس چنین جنگی و خسارات وارده به هر دو طرف باعث می‌شود دیگر جنگ توجیهی نداشته باشد. هر چند، این احتمال وجود دارد و SCO با حمایت از چین باعث می‌شود دلایل زیادی برای این مناقشات وجود داشته باشد.

ویکتو کورپس^۶، سرتیب بازنشسته آمریکایی و رئیس سابق سازمان اطلاعات جاسوسی آمریکا در فیلیپین، پیش بینی جنگی مخوف به خاطر جدایی از تایوان را مطرح کرده است. پس از ارائه مثال‌هایی از تاکتیک‌های نامتقارن برای خنثی کردن ناوگان دریایی آمریکا در تنگه تایوان، متحدان چین در SCO ممکن است در مبارزه شرکت کنند. کورپس می‌نویسد: "یکی دیگر از مسائل مهم و اساسی در آسیای مرکزی این است که نیروهای روسیه دیگر کشورهای عضو در سازمان همکاری شانگهای را برای حمله گسترده علیه پایگاه نظامی آمریکا در آسیای مرکزی، رهبری خواهد کرد." ابتدا این پایگاه‌ها تحت حملات موشکی همزمان و انفجارهای سوخت و هوا و کلاهک‌های موشکی پالس الکترومغناطیس (EMP)^۷ قرار می‌گیرند و سپس نیروهای زمینی به اشغال نیروهای SCO در می‌آیند. همانطور که کورپس می‌گوید، درگیری نظامی به خاطر استقلال تایوان می‌تواند خطرات جدی داشته باشد، چرا که حمایت اعلام شده تحت چارچوب‌های SCO، می‌تواند این مسئله را به یک چالش بین‌المللی بدل سازد که پنج قدرت هسته‌ای و سران اقتصادی جهان را به جان هم بیاندازد.

دفاع موشکی

سیستم‌های دفاع موشکی موضوع دیگری هستند که در چارچوب SCO بدان اشاره شده و باعث بوجود آمدن نگرانی‌ها و درگیری‌های بین‌المللی شده است. ایالات متحده به دنبال نصب یک سیستم دفاع موشکی بسیار قدرت‌مند است. در برآورد بودجه سازمان دفاع موشکی (MDA)^۸ در سال مالی ۲۰۰۷، ۹/۳ میلیارد دلار برای این منظور سرمایه درخواست شده است. در حال حاضر، سیستم‌های دفاع موشکی آمریکا شامل سیستم‌های زیر میشود:

- سیستم ناوگان دفاعی بالیستیک دریایی
- دفاع مسیر میانه زمینی (GMD)
- دفاع ناحیه‌ای در ارتفاع بالای تیر (THAAD)

6-Victor Corpus.

7-Electromagnetic Missiles Pulse

8-Missile Defense Agency.

- سیستم دفاع موشکی پاترویت با قابلیت پیشرفته سه موشک (PAC)
- سیستم دفاع هوایی متوسط (MEADS)
- لیزر هوابرد (ABL)
- جداگر ههای انرژی جنبشی (KEI)

علاوه بر فناوری‌هایی که در بالا بدان‌ها اشاره شد، MDA در نظر دارد سیستم دفاع موشکی خود را تا فضا نیز گسترش دهد. درخواست بودجه FY 09، بودجه مورد نیاز برای مراحل اولیه یک جداکننده فضایی را نیز در بر می‌گیرد. نظریه یک مرکز اطلاعات دفاعی (CDI) در مورد درخواست بودجه FY 07 MDA این است که، برخلاف گزارش‌های رسیده مبنی بر اینکه MDA تا انتخابات سال ۲۰۰۸ برای تصمیم‌گیری در مورد جداگرهای فضایی، به تعویق خواهد افتاد، بودجه FY 07 نشان می‌دهد که در آزمایش فضایی از مزایای طبیعی سیستم‌های فضایی استفاده شده و این این سیستم با سیستم BMDS^۹ (سیستم دفاع موشکی بالیستیک) ترکیب خواهد شد. با معرفی سیستم‌های دفاع موشکی فضایی، ایالات متحده گام مهمی در راستای مسلح شدن فضایی نیز برداشته و در عین حال سیاست دفاع موشکی بزرگ خود را نیز به پیش میبرد. برای دنبال کردن چنین سیاستی، ایالات متحده ابتدا مجبور شد که از پیمان ضد موشک‌های بالیستیک سال ۱۹۷۲ از (ABM) خارج شود. ۱۳ دسامبر سال ۲۰۰۱، ایالات متحده اعلام کرد که طی شش ماه این کشور از پیمان ABM خارج شده تا سرزمین خود را در مقابل حملات موشک‌های بالیستیک حفظ کرده و همکاری‌های خود را با دوستان متحدان برای توسعه دفاع موشکی بر ضد تهدیدهای گسترده آغاز خواهد کرد. از دسامبر سال ۲۰۰۱، ایالات متحده سیستم‌های دفاع موشکی خود را به شدت گسترش داده و تجارت بین‌المللی خود در فناوری‌های مشابه را نیز آغاز کرده است (چان، جان، ۲۰۰۶). گروه شانگهای پنج در این رابطه موضع شدیدی گرفت و به شدت از ABM حمایت کرد. اعلامیه دوشنبه بیان میکند که نیاز بی قید و شرط برای حفظ و نظارت شدید بر پیمان ABM در سال ۱۹۷۲ مبنی بر جلوگیری از ایجاد سیستم‌های دفاع ضد موشکی، بسیار با اهمیت است. این پیمان به ثبات استراتژیک کمک کرده و اساسی است برای کاهش بیشتر نیروهای هجومی استراتژیک. به خاطر نگرانی‌ها مبنی بر این که سیستم دفاع موشکی بالیستیک موثر سپری است در مقابل کشورهایی که میتوانند بدون ترس از موشک‌های اتمی استفاده کنند، SCO بیان میدارد که چنین برنامه‌ای باعث کاهش ثبات استراتژیک می‌شود.

چین و تایوان-دفاع موشکی

نگرانی‌های چین را میتوان به وضوح در موافقت نامه‌ها و بیانیه‌های SCO به چشم دید. در اعلامیه دوشنبه؛ تایوان به طور اخص به عنوان مثالی ذکر شده برای این که چرا باید با دفاع موشکی بالیستیک مخالفت کرد. در این اعلامیه آمده است، طرف‌ها در نظر می‌گیرند که استفاده از سیستم‌های ABM مشترک در منطقه آسیا و اقیانوسیه ممکن است به برهم خوردن امنیت و ثبات در این منطقه و نیز بوجود آمدن درگیری‌های نظامی شود، همچنین اعضا از موقعیت چین در مخالفت با طرح عضویت تایوان در سیستم ABM توسط هر دولتی به هر شکل، حمایت می‌کنند. در حالی که

9-Ballistic missile defense system
10-Anti-Ballistic Missile.

موشک‌های چینی قادر هستند به سرعت حتی پیشرفته‌ترین سیستم دفاع موشکی تایوان را نابود سازند، چین هنوز از نصب هر گونه سیستم دفاع موشکی در جزیره ابراز نگرانی می‌کند. از این روی، SCO به عنوان حامی چین، مخالفت خود با این سیستم را ابراز می‌دارد. گزارش سال ۲۰۰۶ معاونت دفاعی (DOD)^{۱۱} در مورد توان نظامی جمهوری خلق چین (PRC)^{۱۲}، چنین می‌گوید: حملات نابهنگام SRBM (موشک‌های بالیستیک کوتاه برد) و حملات هوایی دقیق می‌تواند پشتوانه خوبی برای طرح عملیاتی برای از کار انداختن دفاع تایوان، خنثی کردن نیروی نظامی و رهبری سیاسی آن باشد به نحوی که پیش از دخالت آمریکا یا دیگر ملت‌ها تمایل به جنگ در تایوان از بین برود. برای چنین مقصودی، چین میتواند از SRBMها برای با خاک یکسان کردن سیستم دفاع هوایی تایوان، شامل پایگاه‌های هوایی، رادارها، موشک‌ها و تاسیسات ارتباطی، استفاده کند.

از آنجایی که دفاع در مقابل حمله کامل SRBM چین غیر ممکن می‌باشد، تایوان باید انگیزه‌های دیگری برای تقویت دفاع موشکی خود داشته باشد. طبق گزارشی منتشر شده توسط مرکز مطالعات هوایی و بین‌المللی (CSIS)^{۱۳}، هدف از دفاع موشکی تایوان پاسخ‌گویی به حملات موشکی تمام مقیاس چین نخواهد بود، بلکه هدف از آن ایجاد تردید برای چینی‌ها و منصرف کردن آنها از اقدامات سیاسی، است. در چنین حالتی، دفاع موشکی تایوان بیش از اینکه نیرویی باید تا نیروی چین را خنثی کند ابزاری سیاسی برای خنثی کردن نقشه‌های چینی‌ها خواهد بود. در حالی که فروش تکنولوژی و تجهیزات به تایوان یکی از استراتژی‌های آمریکا در دخالت در این قضیه می‌باشد، آمریکا می‌تواند همچنین تایوان را به سیستم دفاع موشکی کنونی خود مجهز کند. ناوهای موشکی ایجیس (Aegis).

آمریکا که در جزیره تایوان یا جنوب دریای چین مستقر شده اند نیز میتوانند سیستم دفاع موشکی تایوان را مجهز کنند. این کشتی‌ها که با موشک های 3s استاندارد (SM-3) مجهز شده‌اند می‌تواند تعداد محدودی از موشک‌های کوتاه برد و میان برد شلیک شده از چین به تایوان را هدف قرار دهند. هر چند، چین برآورد کرده است که ۷۱۰ تا ۷۹۰ موشک SRBM میتواند به سرعت حتی سیستم دفاع موشکی پیشرفته آمریکا را نیز با خاک یکسان کند.

روسیه - دفاع موشکی

پیمان ABM در اصل یک توافق‌نامه مشترک بین آمریکا و شوروی بود. همان‌طور که انتظار می‌رفت، روسیه، وارث شوروی، تصمیم آمریکا مبنی بر خروج از این اتحاد را محکوم کرده است. پس از خروج آمریکا از این پیمان، روسیه اعلام کرد که دیگر در START II شرکت نمی‌کند. همچنین روسیه چند بیانیه عمومی دیگر بر ضد سیستم‌های گوناگون دفاع موشکی آمریکا صادر کرده است. با وجود مخالفت‌های روسیه، آمریکا تصمیم گرفته است که یک پایگاه دفاع موشکی در یک کشور اروپایی که تاکنون در مورد آن تصمیمی اتخاذ نشده است، مستقر کند. در حال حاضر، جمهور چک و لهستان اولین نامزدها برای این گزینه به شمار می‌آیند. روسیه اظهارهای شدیدی را در مورد مستقر کردن سیستم دفاع موشکی در فاصله‌ای به این نزدیکی به مرزهایش، اعلام کرده است. CDI می‌نویسد: برژینسکی، رئیس معاونت همکاری نظامی بین‌المللی در وزارت دفاع خارجی روسیه، گفته است: واحدهای دفاع موشکی آمریکا در

11-Department of Defense

12-People,s Repabelic of China

13-Centter for Strategic and International Studies.

نزدیکی مرزهای روسیه تهدیدی جدی برای نیروهای روسی به شمار می‌روند و در این باب باید اقدامات پاسخگویانه انجام شود. در حالی که روسیه و چین ممکن است به واسطه خود ایده پایگاه نظامی آمریکا تهدید جدی‌تری را در مقایسه با سیستم دفاع موشکی این پایگاه احساس کنند، پایگاه‌های دفاع موشکی آمریکا نشان از گسترش حضور بیشتر آمریکا در منطقه را می‌دهد. در همین رابطه باید گفت اعلامیه دوشنبه مبنی بر تهدید برای خارج شدن از ABM، چندان غیر قابل پیش بینی نبوده است.

SCO، دفاع موشکی و امنیت بین‌الملل

مسائل امنیتی بین‌المللی ناشی از مخالفت SCO با سیستم دفاع موشکی بسیار واضح و مبرهن است. دو قدرت برتر SCO، روسیه و چین، منافع زیادی را در گرو مخالفت با گسترش سیستم‌های دفاع موشکی دارند. چین از یک طرف به خاطر نگرانی از موضع دفاعی تر تایوان (موثر یا غیر موثر) و از طرف دیگر به خاطر تشدید کاذب احساسات ضد جدایی طلبانه در پی آن، با سیستم دفاع موشکی مخالفت می‌کند. در عین حال، روسیه نیز تهدید جدی را از سیستم‌های دفاع موشکی همسایه، به ویژه در ایالت‌های متعلق به شوروی سابق، احساس می‌کند. چنین سیستم‌های دفاعی باعث کاهش نفوذ روسیه شده و با تهدید مستقر کردن نیروهای آمریکایی به تعداد قابل ملاحظه، شدیدتر می‌شود. اگر ایالات متحده پیشرفت منافع استراتژیک خود را در گروه تقویت سیستم‌های دفاع موشکی خود و گسترش این فناوری برای متحدان خود ببیند، در این صورت به طور مستقیم با SCO وارد کشمکش شده است. همانطور که در بالا بحث شد، هر گونه کشمکش نظامی یا حمله به یکی از کشورهای SCO، ایالات متحده می‌تواند منتظر پاسخ سیاسی یا شاید نظامی کشورهای SCO باشد.

منافع دیگر SCO در افغانستان

منافع کشورهای غیر عضو SCO در موضوع افغانستان بسیار زیاد است، در این میان می‌توان به ثبات منطقه، از بین بردن شبکه‌های تروریستی و کاهش تولید مواد مخدر اشاره کرد. این سه مورد با منافع SCO در یک راستا می‌باشند، اما همچنان SCO و جامعه بین‌الملل در مورد چگونگی پیگیری این اهداف به نتیجه نرسیده‌اند. سازمان SCO به دنبال کاهش نیروهای موتلفه (آمریکا و پیمان آتلانتیک شمالی NATO)^{۱۴} می‌باشد، این در حالی است که تنها در سال ۲۰۰۶ در هر ماه ۶۰۰ حمله از طرف شورشیان انجام شد. سازمان SCO به دنبال عقب‌نشینی نیروها است، هر چند شرایط امنیتی وخیم کنونی نشان می‌دهد که منافع SCO در افغانستان، در مقایسه با عقب‌نشینی نیروهای آمریکا و نیروهای ناتو، در درجه دوم اهمیت قرار دارد. چین و روسیه به عنوان قدرت‌های سنتی منطقه به احتمال زیاد سعی خواهند کرد تا آمریکا و اروپا را به خارج از محدود کشورهای تحت تسلط چین و روسیه عقب رانند.

افغانستان

هم SCO و هم ایالات متحده از ثبات در افغانستان منافع کثیری را عاید خود میکنند. مجاورت منطقه‌ای، روابط تاریخی و فرهنگ نسبتاً مشابه افغانستان با کشورهای منطقه، باعث پیوند این کشور را دیگر کشورهای آسیای مرکزی و دولت‌های آسیایی می‌شود. اکنون سازمان SCO با داشتن ایران و پاکستان به عنوان کشورهای ناظر در حال تفحص

پیرامون افغانستان هستند، و ترکمنستان نیز به عنوان تنها کشور هم مرز و غیر عضو در SCO عمل می‌کند. جنگ‌های طولانی در افغانستان و تلاش‌های طالبان برای بازپس‌گیری کنترل در افغانستان باعث شده منافع آمریکا در این کشور تا حدی تعدیل شده و نیاز به همکاری‌های منطقه‌ای و حضور گسترده و قدرتمند در آسیای مرکزی دارد. هر چند، ایالات متحده و SCO در رابطه با افغانستان موضع رقابتی داشته و تعداد متحدان منطقه‌ای برای همکاری در این زمینه رو به کاهش است. در حالی که هر دو نهاد به دنبال ثبات هستند، SCO حضور آمریکا را به عنوان یک عامل بازدارنده و تشدید کننده می‌داند. به طور معکوس، ایالات متحده عقب‌نشینی پیش از موقع را به چشم اقدامی در راستای بازگرداندن نیروهای میدانی که سال‌ها برای بیرون راندن آنها مبارزه کرده است.

سازمان SCO به دقت حرکات نیروهای آمریکایی در آسیای مرکزی را تحت نظر قرار داده و درخواست عقب‌نشینی این نیروها را دارد. در مقاله‌ای که در روزنامه اوراسیا دیلی مانیتور (Euroasia Daily Monitor, 2003) تعلق به سازمان جیمزتون، به نگارش ویکتور سوکور چاپ شد، اینطور آمده است: در اعلامیه‌های مشترک آنها، از نیروهای ائتلافی ضد تروریستی که با رهبری آمریکا در منطقه حضور دارند درخواست شده تا تاریخی برای ترک منطقه اعلام کنند. این درخواست اولین درخواست این‌چنینی از زمانی است که نیروهای ائتلافی با رهبری آمریکا در پاییز سال ۲۰۰۱ در آسیای مرکزی مستقر شدند. در بیانیه‌های سازمان SCO نیروهای ائتلافی ضد تروریستی ذکر شده و درخواست‌ها به همین جا ختم نشده است، به طوری که در انتظار می‌رود در زمان پایان ماموریت ناتو در نوامبر سال ۲۰۰۶ نیز چنین درخواستی از طرف SCO مطرح شود.

با وجود مقیاس بزرگ ناتو و بدست‌گیری کنترل افغانستان بدست این نیروها، آمریکا همچنان بیشترین سهم نیروهای نظامی در این کشور را داراست (شفیعی، ۱۳۷۸) از ۳۶۰۰۰ نیرویی که توسط ۲۶ کشور عضو ۱۱ کشور غیر عضو به منطقه گسیل داشته شده است، ۱۲۰۰۰ نیرو متعلق به نیروهای آمریکایی عضو ناتو است که از این میان ۸۰۰۰ نیرو تحت فرمان ایالات متحده قرار دارند. از این روی، حتی با وجود نیروهای ائتلافی با رهبری ناتو نیز هر گونه بیانیه ضد اتحاد از سوی SCO تاثیر معکوسی بر منافع ایالات متحده خواهد داشت.

ازبکستان و K2

ازبکستان یکی دیگر از مواردی است که اولویت‌های SCO در افغانستان را نشان می‌دهد. در اکتبر سال ۲۰۰۱ رئیس‌جمهور اسلام کریموف به ایالات متحده اجازه استفاده از پایگاه هوایی کارشی-کاناباد (K2) را برای استقرار و سوخت‌گیری هواپیماهای آمریکایی در ماموریت‌های افغانستان، را داد. در عین حال دسترسی نیروهای آمریکایی به K2 ممکن است دلیلی باشد بر دخالت آمریکا برای از بین بردن شکایاتی که علیه اسلام کریموف در زمینه حقوق انسانی و رژیم وی مطرح است. هرچند، انتقاد آمریکا بر سرکشتهای سال ۲۰۰۵ در آندیجان، که در آن نیروهای ازبک به روی تظاهرکنندگان عمومی آتش گشودند، باعث شد کریموف دسترسی نیروهای آمریکایی به K2 را لغو کند (Murphy, Timothy C, 2002).

پیشنهاد اصلی استفاده از پایگاه‌های هوایی، که تنها چهار ماه پس از عضویت ازبکستان در SCO مطرح شد، روابط روسیه و ازبکستان را تیره تر کرد. روسیه از استقرار نیروهای آمریکایی در این فاصله از مرز خود و در داخل یکی از ایالات پیشین جماهیر شوروی، ابزار نگرانی کرده است. پس از لغو اجازه دسترسی نیروهای آمریکایی به تسهیلات

ازبکستان در ماه جون سال ۲۰۰۵ پس از چهار سال از همکاری و دوستی در SCO پوتین و کریموف روابط صلح آمیز و دوستانه جدیدی را با یکدیگر برقرار کردند. بار دیگر، SCO از اعلامیه مسکو مبنی بر خروج نیروهای آمریکا از ازبکستان حمایت کرد.

قرقیزستان

پس از لغو دسترسی به K2، آمریکا و نیروهای ائتلافی وابستگی بسیار شدیدی به پایگاه هوایی خود ماناس (Manas) در قرقیزستان پیدا کردند. قرقیزستان، در مقایسه با ازبکستان روابط سیاسی چندان مستحکمی با آمریکا نداشت. هر چند، دولت کورمانبیک باکیف در بیشکک، با سرمایه‌گذاری در اتحاد با آمریکا بر سر این موضوع، تصمیم گرفت تا در جولای سال ۲۰۰۶ اجازه استفاده از پایگاه ماناس را برای کرایه به آمریکا بدهد. در قرارداد اصلی سال ۲۰۰۱ مقرر شد آمریکا سالانه ۲/۶ میلیون دلار به این کشور بابت استقرار در این پایگاه‌ها پرداخت کند. پس از اخراج نیروهای آمریکایی از پایگاه K2 و وابستگی بیشتر به پایگاه ماناس شرایط این قرارداد نیز تغییر کرد. در شرایط جدید قرارداد، آمریکا موظف به پرداخت سالیانه ۱۵۰ میلیون دلار شد تا باکیف بتواند به هم‌تایان خود در SCO نشان دهد که در اثر انقلاب سیاسی اخیر قرقیزستان هیچ نشانی از تعظیم کامل این کشور در برابر آمریکا وجود ندارد. علاوه بر این افزایش این چینی مبلغ قرارداد نیز در چشمان آمریکا به منزله یک حرکت اقتصادی مستقل نبود. در حالی که میزان کرایه پرداختی توسط آمریکا در قرارداد دوم به میزان ۵۸۰۰ برابر نسبت به قرارداد اول افزایش یافت، قرارداد روسیه برای پایگاه هوایی کانت-که در چند مایل دورتر از پایگاه هوایی آمریکا و نزدیک پایتخت قرقیزستان قرار دارد- ثابت باقی ماند. در حقیقت، روسیه هیچ مبلغی را برای استفاده از این پایگاه پرداخت نمی‌کند (نادری، ۱۳۸۸) اگر بیشکک تنها با هدف کسب درآمد از پایگاه‌های هوایی خود وارد مذاکره با این دو کشور شده بود، در این صورت باید حداقل مبلغی از روسیه برای استفاده از پایگاه هوایی کانت دریافت میشد. کانت، ماناس و K2 نشان دهنده پیوندهای سیاسی قوی بین اعضای SCO بوده و در عین حال این است که مسائل نظامی را بازگو میکند. در حقیقت SCO تشکلی را بوجود آورده که منافع نظامی و امنیتی آمریکا را با مخاطره روبرو کرده است. زمانی که چنین اقداماتی توسط کشورهایی نظیر روسیه و چین انجام میشود، تهدید احتمالی SCO حتی جدی تر نیز میشود. (Orozobekova, Cholpon, 2005)

نتیجه‌گیری

به خاطر منافع غیر قابل گذشت هر دو طرف، تنش سیاسی بین آمریکا و SCO همچنان ادامه خواهد یافت. در حقیقت، رد درخواست‌های آمریکا برای نظارت نشان دهنده روابط غیر دوستانه SCO با آمریکا است. احساس نوستالژی و نفوذی که روسیه برای آسیای مرکزی دارد، همراه با نگرانی ناشی از حضور نیروهای آمریکایی در نزدیکی این کشور، باعث شده روسیه به یک نقش‌آفرین سرسخت در این عرصه بدل شود. تفکر چین در مورد تایوان و هدف چین واحد، ما را بر آن میدارد تا انتظار قطبیت‌های بیشتری را نیز در آینده داشته باشیم. چنین تنش‌هایی، همراه با پیگیری آمریکا برای استقرار سیستم دفاع موشکی، اتحاد این کشور با تایوان، و جنگ کنونی در افغانستان، نیازمند بازنگری سیاست‌ها و اقدامات SCO می‌باشد. تنها در صورتی که روسیه، چین و آمریکا یا کشورهای دیگر

عضو SCO دچار نوعی تغییر موضع کامل یا دگرگونی داخلی شوند، وضع موجود همچنان به همین شکل باقی خواهد ماند. در غیر این صورت، منافع آمریکا و SCO همچنان در تضاد قرار خواهد داشت.

منابع

- برژینسکی، زیگنیف (۱۹۹۹). *تنها ابر قدرت، استراتژی حاکمیت آمریکا*. تهران: کتابهای جیبی، پیمان شانگهای به جای پیمان ورشو. روسیران، آگوست ۲۰۰۷.
- جان چان (۲۰۰۶). نشست شانگهای: چین و روسیه بلوک علیه ایالات متحده ی آمریکا را در آسیا تقویت می کنند. سایت: www.wsws.org.
- ولت، جان (۲۰۰۷). *خبیث های نوین*. نشریه جوان
- دویچه وله (۱۳۸۸). خبرگزاری ریانووستی - روسیه، ۱۵ فروردین.
- شفیعی، نوذر. تقابل ناتو با شانگهای - فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز. ش. ۶۴.
- صادقی، علیرضا (۱۳۸۸). *شانگهای در برابر غرب*. روزنامه رسالت.
- ناتو، کلاتر (۲۰۰۱). جهان، نقل شده از گزارش ISW ۴۰.
- نادری، حسن (۱۳۸۸). *ناتو ضامن تأمین امنیت جهانی؟*
- همشهری دیپلماتیک. شماره ۱۵.

The SCO Milestones,"ShanghaiDaily.com.

Blumenthal, Dan, Opening Statement at a U.S.-China Economic and Security.

Daily Monitor(2006).The Jamestown Foundation March 15,2006, available from.military Power of the People,s Republics of China P.29.

Missile Defense Agency Fiscal Year (2007) (FY 07) Budget Estimate, Center for Defense Information.

Ballistic Missile Defense Key To Defending Taiwan(2006).Space War.com.June 12

Murphy, Timothy C. and Samson, Victoria" Russia objects to Europe-based missile defense shield," CDI Missile Defense Update.

Orozobekova, Cholpon,(2005)."Kyrgyzstan Tells US to Pay Up for Air Base, " Institute for war & Peace Reporting , Nov.10,